
KURENDA

KURJI METROPOLITALNEJ WILEŃSKIEJ.

EXCELLENTISSIMUS DOMINUS

D. NUS IOANNES BAPTISTA CIEPLAK,

Archiepiscopus Vilnensis,

DIE 17 FEBRUARII IN NEW-JERSEY

OBDORMIVIT IN DOMINO.

R. I. P.

honores decrevimus. O quantum voluptatis animum Nostrum incessit, quantum solacii, cum, in Petriani templi maiestate post latas a Nobis decretorias sententias, ab ingenti fidelium multitudine, inter gratiarum actionem conclamatum est: *Tu Rex gloriae, Christe*. Namque, dum homines civitatesque a Deo alienae, per concitatas invidiae flammam intestinosque motus, in exitium atque interitum aguntur, Ecclesia Dei, pergens spiritualis vitae pabulum humano generi impertire, sanctissimam, aliam ex aliis, virorum feminarumque subolem Christo parit atque alit, qui, quos sibi fidissimos in terreno regno subiectos parentesque habuit, eosdem ad aeternam regni caelestis beatitatem advocare non desinit. Exeunte praeterea inter Iubilaeum maximum millesimo sexcentesimo ab habita Synodo Nicaena anno, saeculare eventum eo libentius celebrari iussimus et Nosmet ipsi in Vaticana Basilica commemoravimus, quod ea Synodus Unigeniti cum Patre consubstantialitatem sanxit ad credendumque catholica fide proposuit, itemque, verba „cuius regni non erit finis“ in suam fidei formulam seu Symbolum inserendo, regiam Christi dignitatem affirmavit.

Cum igitur Annus hic sacer non unam ad inlustrandum Christi regnum habuerit opportunitatem, videmur rem facturi apostolico muneri in primis consentaneam, si, plurimorum Patrum Cardinalium, Episcoporum fideliumque precibus, ad Nos aut singillatim aut communiter delatis, concedentes, hunc ipsum Annum peculiari festo D. N. Iesu Christi Regis in ecclesiasticam liturgiam inducendo clausurimus. Quae agitur causa sic Nos delectat, ut de ea vos Venerabiles Fratres, aliquantum affari cupiamus: vestrum postea erit, quicquid de Christo Rege colendo dicturi sumus, ad popularem intellegentiam et sensum ita accommodare, ut decernendam annuam sollemnium celebritatem multiplices excipiant ac sequantur in posterum utilitates.

Ut translata verbi significatione rex appellaretur Christus ob summum excellentiae gradum, quo inter omnes res creatas praestat atque eminet, iamdiu communiterque usu venit. Ita enim fit, ut regnare is *in mentis hominum* dicatur non tam ob mentis aciem scientiaeque suae amplitudinem, quam quod ipse est Veritas, et veritatem ab eo mortales haurire atque obedienter accipere necesse est; in *voluntatibus* item *hominum*, quia non modo sanctitati in eo voluntatis divinae perfecta prorsus respondet humanae integritas atque obtemperatio, sed etiam liberae voluntati nostrae id permotione instinctuque suo subiicit, unde ad nobilissima quaeque exardescamus. *Cordium* denique *rex* Christus agnoscitur ob eius *supereminentem scientiae caritatem*¹⁾ et mansuetudinem benignitatemque animos allicientem: nec enim quemquam usque adeo ab universitate gentium, ut Christum Iesum, aut amari aliquando contigit aut amatum iri in posterum continget. Verum, ut rem pressius ingrediamur, nemo non videt, nomen potestatemque regis, propria quidem verbi significatione, Christo homini vindicari oportere; nam, nisi quatenus homo est, a Patre *potestatem et honorem et*

¹⁾ Eph., III, 19.

szy poprzednio chwalebne ich cnoty, zaliczyć mogli w poczet świętych Pańskich. O, jak wielka radość, jak wielka pociecha wstąpiła w serca Nasze, kiedy w tej majestatycznej Świątyni Piotrowej, po ogłoszeniu solennego dekretu, z piersi niezliczonych rzesz, oddających podziękę Bogu, wydarł się okrzyk: „*Tyś Królem chwały, Chryste!*” Gdy bowiem ludzie i narody od Boga oddalone, poprzez wzajemnej nienawiści płomień i wewnętrzne niezgody, ku upadkowi się chyłą i śmierci, — wtedy Kościół Boży bez ustanku udziela rodzajowi ludzkiemu pokarmu duchowego, wydaje na świat i wychowuje Chrystusowi coraz to nowe świętych mężów i niewiast zastępy, Chrystus zaś, który wierne w nich i posłuszne sługi miał na ziemi, nie przestaje powoływać ich do wiekuistej w królestwie niebieskiem chwały. Gdy pozatem na rok jubileuszowy przypadła rocznica szesnastowiekowa Nicejskiego Soboru, tem chętniejszem sercem czcigodną oną poleciliśmy uczcić pamiątkę, z tem większem ją sami w Watykańskiej Bazylice obchodziliśmy zadowoleniem, iż Sobór ten jako prawdę wiary Kościoła katolickiego zatwierdził i ogłosił współistotność Jednorodzonego Syna z Ojcem niebieskim, i że wstawiając w skład wiary czyli Symbolum słowa „którego królestwo mieć nie będzie końca”, potwierdził królewską Chrystusa Pana godność.

Ponieważ rok ów święty niejedną do uczczenia Królestwa Chrystusowego nastęrczył sposobność, uważamy za rzecz przedewszystkiem z Apostolskim naszym Urzędem zgodną przychylić się do licznych bardzo próśb ze strony Kardynałów, Biskupów oraz wiernych, pojedynczo lub zbiorowo do Nas zanoszonych i zamknąć on rok jubileuszowy, wprowadzając do liturgji kościelnej szczególnie święto Pana Naszego Jezusa Chrystusa Króla. A sprawa tak serca nasze raduje, iż pragniemy o niej nieco z Wami, Czcigodni Bracia pomówić. Waszą zaś rzeczą następnie będzie podać wiernym przystępnie do wiadomości, co o czci Chrystusa Króla mówić będziemy i przedstawić im to w ten sposób, aby doroczna uroczystość, jaka ma być ustanowiona, jaknajobfitsze teraz i w przyszłości przyniosła korzyści.

Od dawien dawna stało się powszechnym zwyczajem nazywać Chrystusa Pana Królem a to ze względu na najwyższą miarę dostojeństwa, którem przewyższa wszystkie rzeczy stworzone i nad niemi góruje. Stąd też w samej się mówi rzeczy, iż Chrystus króluje w *umysłach ludzkich* nie tyle przez swego własnego umysłu wysokość, lub przez ogrom swej wiary, jak raczej przez to, że sam jest Prawdą, a ludzie prawdę od niego zaczepną i z posłuszeństwa przyjmować winni. Króluje Chrystus dalej w *woli ludzi*, gdyż świętości woli Bożej odpowiada w Nim całkowita nieskalaność i poddanie woli ludzkiej, a świętymi swemi natchnieniami wpływa na wolną wolę naszą, zachęcając nas do czynów najszlachetniejszych. Wkońcu Chrystus Pan uznany jest *Królem serc*, z powodu *przewyższającej naukę miłości*¹⁾ z powodu łagodności i słodyczy, jakimi przyciąga do siebie dusze. I zaprawdę nie było i nie będzie człowieka, który byłby tak przez wszystkich umiłowany jak Chrystus Jezus. Przy głębszem zastanowieniu się nie znaleźliśmy nikogo, coby nie widział jasno, iż tak miano jak i władzę króla we właściwem tego słowa znaczeniu Chrystusowi Człowiekowi przypisać należy, albowiem tylko jako człowiek otrzymał On od Ojca wła-

¹⁾ Efez., III, 19.

regnum accepisse²⁾ dici nequit, quandoquidem Dei Verbum, cui eadem est cum Patre substantia, non potest omnia cum Patre non habere communia, proptereaque ipsum in res creatas universas summum atque absolutissimum imperium.

Christum esse Regem nonne in Scripturis sacris passim legimus? Ipse enim dicitur dominator de Iacob oriturus³⁾, qui a Patre constitutus est rex super Sion montem sanctum eius, et accipiet gentes hereditatem suam et possessionem suam terminos terrae⁴⁾; nuptiale autem carmen, quo, sub regis ditissimi potentissimique specie ac similitudine, verus, qui futurus erat, rex Israel celebrabatur, haec habet: *Sedes tua, Deus, in saeculum saeculi: virga directionis, virga regni tui*⁵⁾. Ut multa id genus praeterea, alio quidem loco, quasi ad Christi lineamenta clarius adumbranda, praenuntiabatur fore ut regnum eius, nullis circumscribendum finibus, iustitiae et pacis munera locupleterent: *Orietur in diebus eius iustitia, et abundantia pacis... Et dominabitur a mari usque ad mare: et a flumine usque ad terminos orbis terrarum*⁶⁾ Huc vel uberiora accedunt prophetarum oracula, illudque in primis Isaiae pervagatissimum: *Parvulus... natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum eius; et vocabitur nomen eius Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum eius sedebit: ut confirmet illud et corroboret in iudicio et iustitia, amodo et usque in sempiternum*⁷⁾. Nec sane alia atque Isaiae sententia ceteri prophetae vaticinantur: ut Hieremias, praedicans *germen iustum* ab stirpe David oriundum, qui quidem Davidis filius *regnabit rex et sapiens erit: et faciet iudicium in terra*⁸⁾; ut Daniel, qui regnum praenuntiat a Deo caeli constituendum, quod *in aeternum non dissipabitur... stabit in aeternum*⁹⁾; et haud multo post subiicit: *Aspiciebam in visione noctis et ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit, et in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem et honorem et regnum, et omnes populi, tribus et linguae ipsi servient; potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur*¹⁰⁾. Zachariae autem praedictum illud de Rege mansueto, qui, *ascendens super asinam et super pullum asinae, Hierosolymam iustus et salvator*, gestientibus turbis, ingressurus erat,¹¹⁾ nonne sancti evangeliorum scriptores impletum agnoverunt et comprobaverunt?— Eadem ceteroqui de Christo Rege doctrina, quam Veteris Testamenti libris consignatam delibavimus, tantum abest ut in Novi paginis evanescat, ut, contra, magnifice splendideque confirmetur. Qua in re, ut Archangeli nuntium vix attingamus, a quo Virgo docetur, se filium parituram, cui dabit...

2) Dan., VII, 13-14.

3) Num. XXIV, 19.

4) Ps. II.

5) Ps. XLIV.

6) Ps. LXXI.

7) Isai., IX, 6-7.

8) Hier., XXIII, 5.

9) Dan., II, 44.

10) Dan., VII, 13-14.

11) Zach., IX, 9.

dzę i cześć i królestwo²⁾ podczas gdy jako Bóg-Słowo, jedną i tę samą z Ojcem posiadając istotę, musi mieć wszystko z tymże Ojcem wspólne, a więc także panowanie najwyższe i najnieograniczeńsze nad całym stworzeniem.

Czyż nie czytamy często w Piśmie świętem, iż Chrystus jest Królem? Nazwany On jest panem, który z Jakóba powstanie.³⁾ Tym, który od Ojca postanowiony został królem nad Syjonem, górą świętą Jego, który w dziedzictwo swe otrzyma narody, a jako posiadłość swoją kraniec ziemi.⁴⁾ Hymn zaś weselny, który pod możnego bardzo i potężnego króla postacią i podobieństwem, prawdziwego jaki przyjsć miał, sławił króla Izraela, te oto mieści słowa: *Stolica Twoja, Boże, na wieki wieków, laska prawości, laska królestwa Twego.*⁵⁾ Pomijając rozliczne tego rodzaju wypowiedzenia, znajdujemy na innem znów miejscu przepowiednię, która podaje wyraźniej już jakoby rysy Chrystusa, mówiąc, iż królestwo Jego znać nie będzie granic, a wzbogacone będzie darami sprawiedliwości i pokoju: *Wnijdzie za dni jego sprawiedliwość i obfitość pokoju... I będzie panował od morza aż do morza: i od rzeki aż do krańców okręgu ziemi.*⁶⁾ Z świadectwem tem łączą się liczne przepowiednie proroków, a przedewszystkiem ono tak zwane Izajaszowe: *Maluczki narodził się nam i syn jest nam dany i stało się panowanie na ramieniu jego; i nazwą imię jego Przedziwny, radny, Bóg, mocny, ojciec przyszłego wieku, książę pokoju. Rozmnożone będzie państwo jego, a pokoju nie będzie końca: na stolicy Dawidowej i na królestwie jego siedzieć będzie, aby je utwierdził i umocnił w sądzie i sprawiedliwości, odtąd i aż na wieki.*⁷⁾ Ale i inni prorocy nie prorokują inaczej niż Izajasz: jak Jeremjasz, przepowiadający owoc sprawiedliwy, który powstanie ze szczepu Dawida; syn ów Dawida będzie królował i mądrym będzie i będzie czynił sąd na ziemi⁸⁾, jak Daniel, mówiący w swej przepowiedni o królestwie przez Boga niebios postanowionem, królestwie, które się na wieki nie rozproszy... a stać będzie po wsze czasy.⁹⁾ Tenże Daniel cokolwiek później dodaje: *Patrzyłem w widzeniu nocnem, a oto z obłoki niebieskiemi jako syn właściwy przychodził, i aż do stanowionego przyszedł i stawili go przed oblicze jego. I dał mu władzę, i cześć i królestwo, i wszystkie narody, pokolenia i języki służyć mu będą; władza jego władza wieczna, która nie będzie odjęta, a królestwo jego, które się nie skazi.*¹⁰⁾ Co się zaś tyczy prorocтва Zacharjasza o królu łagodnym, wsiadającym na oslicę i zbiegię oslicy, który wśród okrzyków radosnych rzeszy jako sprawiedliwy i zbawiciel wjechać miał do Jeruzolimy¹¹⁾, — czyliż ewangeliści święci nie uznali i nie potwierdzili iż się ono ziściło? — Ta zaś nauka o Chrystusie-Królu, której świadectw zaczępnęliśmy z ksiąg Starego Zakonu nie jest oczywiście nieznaną także księgom Zakonu Nowego; przeciwnie, znajduje w nich wspaniałe i świetne potwierdzenie. Wspomnijmy tylko poselstwo Archanioła, pouczającego Dziewicę, iż wyda na świat syna, któremu Pan Bóg da stolicę Dawida ojca jego, i który królować będzie w domu Jakó-

²⁾ Daniel, VII, 13—14.

³⁾ Num., XXIV, 19.

⁴⁾ Psalm, II.

⁵⁾ Psalm, XLIV.

⁶⁾ Psalm, LXXI.

⁷⁾ Izajasz, IX, 6—7.

⁸⁾ Jeremjasz, XXIII, 5.

⁹⁾ Daniel, II, 44.

¹⁰⁾ Daniel, VII, 10—14.

¹¹⁾ Zach., IX, 9.

Dominus Deus sedem David patris eius et qui regnabit in domo Iacob in aeternum et regni eius non erit finis¹²⁾, Christus de suo ipse imperio testatur: sive enim in postremo ad populum sermone de praemiis poenisve locutus est, quibus in perpetuum iusti vel rei affiendi foret, sive Praesidi romano respondit, publice ex ipso utrum rex esset percontanti, sive, postquam resurrexit, Apostolis munus docendi et baptizandi omnes gentes commisit, oblata opportunitate, et sibi regis nomen attribuit¹³⁾, et se regem esse palam confirmavit¹⁴⁾, et sollemniter edixit, datam sibi esse omnem potestatem in caelo et in terra¹⁵⁾: quibus profecto verbis quid aliud, quam eius magnitudo potestatis et infinitas regni, significatur? Num igitur mirari licet, si, qui a Iohanne dicitur *princeps regum terrae*¹⁶⁾ idem, quemadmodum apostolo in visione illa futurorum apparuit, *habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum et Dominus dominantum*¹⁷⁾? Etenim Christum Pater constituit *heredem universorum*¹⁸⁾ oportet autem ipsum regnare, donec, in exitio orbis terrarum, ponat omnes inimicos sub pedibus Dei et Patris¹⁹⁾. Qua ex communi sacrorum Librorum doctrina sequi profecto oportuit, ut catholica Ecclesia, quae est Christi regnum in terris, ad omnes homines terrasque universas utique producendum, Auctorem Conditorumque suum, per annum sacre liturgiae orbem, Regem et Dominum et Regem regum, multiplicato venerationis officio, consalutaret. Istas sane honoris significationes, unum idemque per mirificam vocum varietatem sonantes, ut in veteri psallendi ratione atque in antiquis Sacramentariis adhibuit, sic in publicis divinae maiestati precibus cotidie admovendis, inque immolanda immaculata hostia, in praesenti adhibet; in hac vero laudatione Christi Regis perpetua pulcherrimus nostrorum et orientalium rituum concentus facile deprehenditur, ut etiam hoc in genere valeat illud: *Legem credendi lex statuit supplicandi*.

Quo autem haec Domini nostri dignitas et potestas fundamento consistat, apte Cyrillus Alexandrinus animadvertit: *Omnium ut verbo dicam, creaturarum dominatum obtinet, non per vim extortum, nec aliunde invec-tum, sed essentia sua et natura*²⁰⁾; scilicet eius principatus illa nititur unionem mirabili, quam hypostaticam appellat. Unde consequitur, non modo ut Christus ab angelis et hominibus Deus sit adorandus, sed etiam ut eius imperio Hominis angeli et homines pareant et subiecti sint: nempe ut vel solo hypostaticae unionis nomine Christus potestatem in universas creaturas obtineat. — At vero quid possit iucundius nobis suavisusque ad cogitandum accidere, quam Christum nobis iure non tantum nativo sed etiam quaesito, scilicet redemptionis, imperare? Servatori enim nostro quanti steterimus, obliviosi utinam homines recolant omnes: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis: ... sed pretioso sanguine quasi*

¹²⁾ Luc., I, 32-33.

¹³⁾ Matth., XXV, 31-40.

¹⁴⁾ Io., XVIII, 37.

¹⁵⁾ Matth., XXVIII, 18.

¹⁶⁾ Apoc., I, 5.

¹⁷⁾ Apoc., XIX, 19.

¹⁸⁾ Hebr., I, 10.

¹⁹⁾ I Cor., XV, 25.

²⁰⁾ In Luc., X.

bowym na wieki, a królestwa jego nie będzie końca.¹²⁾ I Chrystus sam świadczył o swem panowaniu, albowiem wtedy gdy w toku ostatniego do ludu odezwania się, o nagrodach mówił i karach, jakie udziałem się staną na wieki sprawiedliwych albo niesprawiedliwych, czyto gdy odpowiedział Prokonsulowi rzymskiemu, pytającemu go publicznie, czyby był królem, czyto, gdy po zmartwychwstaniu dał Apostołom zlecenie nauczania i chrzczenia wszystkie narody, — Chrystus Pan, z nadarzającej korzystając sposobności, i sam się królem nazwał¹³⁾ i jawnie królewską swą potwierdził godność.¹⁴⁾ Oświadczył uroczyście, iż dana mu jest wszystka władza na niebie i na ziemi.¹⁵⁾ A słowa te zaś, cóż omawiają innego, jedno wielkość Jego potęgi i nieskończoność Jego królowania? Czyż można zatem dziwić się, iż ten, który przez Jana zwany jest *książęciem królów ziemi*,¹⁶⁾ a który temuż Apostołowi w widzeniu się objawił, *ma na szacie i na biodrze swoim napisano: Król nad królami i Pan nad pany*.¹⁷⁾ I w rzeczy samej, Chrystusa Ojciec *postanowił dziedzicem wszystkiego*.¹⁸⁾ A ma królować, ażby przy końcu świata położył wszystkie nieprzyjaciół pod nogi Boga i Ojca.¹⁹⁾ Z nauki tej ogólnej ksiąg świętych wynikało, iż Kościół, to królestwo Chrystusa na ziemi, które ma się rozciągnąć na wszystkich ludzi i na wszystkie kraje w pragnieniu pomnożenia czci Mu należnej, w dorocznem świętej swej liturgji okresie powitało Sprawcę swego i Założyciela Królem, Panem i Królem królów. A objawy czci, oddające przedziwnie różnorodnie tę samą pochwałę, wyrażał Kościół w starożytnej psalmodji i w prastarych sakramentarzach. Powtarze je zaś jeszcze obecnie w modlitwach publicznych, zasyłanych codziennie do Tronu Majestatu Bożego i ofiarowywaniu Hostji bez zmaży. W bezustannej tej czci Chrystusowi Królowi oddawanej snadno daje się wyczuć cudną harmonję liturgji naszej i wschodniej, także nawet i w tym wypadku zastosować można to powiedzenie: *Modlitwa ustaliła prawdę wiary*.

Fundament, na którym spoczywa owa godność i owa moc Pana naszego, określa dokładnie św. Cyryl z Aleksandriji, mówiąc: *Posiada on, jednym słowem, panowanie nad wszystkimi stworzeniami, nie wymuszone siłą ani też innym wzięte sposobem, lecz z istoty swej i natury*²⁰⁾; władza jego wypływa z przedziwnej jedności, którą teologowie zwą hipostatyczną. Z tego wynika, iż Chrystus nie tylko ma być czczony jako Bóg przez aniołów i ludzi, ale że aniołowie i ludzie posłuszni i poddani być mają panowaniu Człowieka tego, tj. iż przez zjednoczenie natury ludzkiej z naturą Boską Chrystus ma władzę nad wszystkimi stworzeniami. A niema myśli dla nas miłszej i droższej niż ta, iż Chrystus panuje nad nami nie tylko z prawa natury lecz także i z prawa, które nabył sobie przez odkupienie nasze. Niechaj ludzie skłonni do zapominania przywidzą sobie na pamięć, ileśmy Zbawiciela naszego kosztowali; niechaj wspomną na słowa: *Nie-skazitelnem złotem i srebrem jesteście wykupieni... ale drogą krwią jako*

¹²⁾ Łuk., I, 32—33.

¹³⁾ Mat., XXV, 31—40.

¹⁴⁾ Jan, XVIII, 37.

¹⁵⁾ Mat., XXVIII, 18.

¹⁶⁾ Apok., I, 5.

¹⁷⁾ Apok., XIX, 16.

¹⁸⁾ Do Łyd., I, 2.

¹⁹⁾ I. Do Kor., XV, 25.

²⁰⁾ Koment do Łukasza, X.

*agni immaculati Christi et incontaminati*²¹⁾. Iam nostri non sumus, cum Christus pretio magno²²⁾ nos emerit: corpora ipsa nostra *membra sunt Christi*²³⁾.

Iamvero, ut huius vim et naturam principatus paucis declarem, dicere vix attinet triplici eum potestate contineri, qua si caruerit, principatus vix intellegitur. Id ipsum deprompta atque allata ex sacris Litteris de universali Redemptoris nostri imperio testimonia plus quam satis significant, atque est catholica fide credendum, Christum Iesum hominibus datum esse utique Redemptorem, cui fidant, at una simul legislatorem, cui obediant²⁴⁾. Ipsum autem evangelia non tam leges condidisse narrant, quam leges condentem inducunt: quae quidem praecepta quicumque servarint, iidem a divino Magistro, alias aliis verbis, et suam in eum caritatem probaturi et in dilectione eius mansuri dicuntur²⁵⁾. Iudiciariam vero potestatem sibi a Patre attributam ipse Iesus Iudaeis, de Sabbati requiete per mirabilem debilis hominis sanationem violata criminantibus, denuntiat: *Neque enim Pater iudicat quemquam sed omne iudicium dedt Filio*²⁶⁾. In quo id etiam comprehenditur — quoniam res a iudicio disiungi nequit — ut praemia et poenas hominibus adhuc viventibus iure suo deferat. At praeterea potestas illa, quam executionis vocant, Cristo adjudicanda est, utpote cuius imperio parere omnes necesse sit, et eam quidem denuntiata contumacibus irrogatione suppliciorum, quae nemo possit effugere.

Verumtamen eiusmodi regnum praecipuo quodam modo et spirituale esse et ad spiritualia pertinere, cum ea, quae ex Bibliis supra protulimus, verba planissime ostendant, tum Christus Dominus sua agendi ratione confirmat. Siquidem, non una data occasione, cum Iudaei, immo vel ipsi Apostoli, per errorem censerent, fore ut Messias populum in libertatem vindicaret regnumque Israel restitueret, vanam ipse opinionem ac spem adimere et convellere; rex a circumfusa admirantium multitudine renuntiandus, et nomen et honorem fugiendo latendoque detrectare; coram Praeside romano edicere, regnum suum *de hoc mundo* non esse. Quod quidem regnum tale in evangelii proponitur, in quod homines poenitentiam agendo ingredi parent, ingredi vero nequeant nisi per fidem et baptismum, qui, etsi est ritus externus, interiorem tamen regenerationem significat atque efficit; opponitur unice regno Satanae et potestati tenebrarum, et ab aeseclis postulat, non solum ut, abalienato a divitiis rebusque terrenis animo, morum praeferant lenitatem et esuriant sitianteque iustitiam, sed etiam ut semet ipsos abneget et crucem suam tollant. Cum autem Christus et Ecclesiam Redemptor sanguine suo acquisiverit et Sacerdos se ipse pro peccatis hostiam obtulerit perpetuoque offerat, cui non videatur regium ipsum munus utriusque illius naturam muneris induere ac participare? Turpiter, ceteroquin, erret, qui a Christo homine rerum civilium quarumlibet imperium abiudicet, cum is a Patre ius in res creatas absolutissimum sic obtineat, ut omnia in suo arbitrio sint posita. At tamen quoad in terris vitam

²¹⁾ I Petri, I, 18-19.

²²⁾ I Cor., VI, 20.

²³⁾ I Cor., VI, 15.

²⁴⁾ Conc. Trid., Sess. VI, can. 21.

²⁵⁾ Io., XIV, 15; XV, 16.

²⁶⁾ Io., V, 22.

*baranka bez zmyy i niepokalanego Chrystusa.*²¹⁾ Nie naleźmy juź więcej do siebie samych, gdyź Chrystus *zapłatą wielką*²²⁾ nas kupił; a ciała nasze są członkami *Chrystusowemi.*²³⁾

Pomówmy choć w kilku słowach o doniosłości i o istocie tego panowania, a zobaczymy, iż z trojakiej ono składa się władzy, stanowiącej znaczenie panowania. Świadcstwa, zaczerpnięte z Pisma świętego o powszechnem Odkupiciela naszego panowaniu, dowodzą niezbitcie i jest to pewnikiem wiary katolickiej, iż Chrystus Jezus dany jest ludziom jako Odkupiciel, w którym pokładać mają nadzieję, ale równocześnie też jako prapodawca, któremu ciź ludzie winni są posłuszeństwo.²⁴⁾ Ewangelje przedstawiają Go nie tyle, że ustanowił prawa, ile raczej jak ustanawia prawa. O wszystkich tych, którzy przykazania Jego zachowywać będą, Mistrz Boski w różnych okolicznościach i w różnych mówi słowach, iż dadzą oni dowód swojej doń miłości i w miłości doń wytrwają.²⁵⁾ O władzy zaś sędziowskiej, jaka Mu przez Ojca była dana, sam Jezus mówi do żydów, którzy Go oskarżyli, jakoby był przestąpił przykazanie święceni sabatu, uzdrawiając w cudowny sposób paralytyka: *Bo Ojciec nikogo nie sądzi, lecz wszystek sąd dał Synowi.*²⁶⁾ Powyższem objęte jest także — jako rzecz nierozłączalna od sądu — prawo nagradzania i karania ludzi jeszcze czasu ich życia. Ponadto przypisać należy Chrystusowi władzę wykonawczą, gdyż wszyscy rozkazom Jego posłuszni być winni, i to pod groźbą kar, którym nieposłuszni ująć nie będą mogli.

Jednakże królowanie to Chrystusa jest przedewszystkiem duchowe i dotyczy głównie rzeczy duchowych. Ustępny, które przytoczyliśmy z Biblii, okazują to jasno, a Chrystus Pan potwierdza to czynem. Nieraz bowiem, gdy żydzi a nawet Apostołowie sami mylnemu oddawali się mniemaniu, iż Mesjasz wywalczy narodowi wolność i wskrzesi królestwo Izraelskie, Chrystus zbijał i rozwiewał próżne te mniemania i nadzieje. Gdy przez otaczające i podziwiające rzesze królem ma być obwołany, uchodzi i kryje się, aby odrzucić od siebie i godność tę i miano. Przed Prokonsulem zaś rzymskim oświadcza, iż królestwo Jego nie jest z tego świata. Według opisów, jakie Ewangelje o królestwie onem dają, ludzie, którzy pragną wniknąć do niego, przygotowują się na to przez pokutę, a wniknąć doń nie mogą jak przez wiarę i chrzest, który, lubo obrządek zewnętrzny, wewnętrzne przecieź oznacza i skutecznia odrodzenie; Królestwo to jedynie przeciwstawia się królestwu szatana i mocom ciemności, a wymaga od swych poddanych nie tylko odwrócenia ducha od bogactw i dóbr ziemskich, nie tylko skromności obyczajów oraz łaknienia i pragnienia sprawiedliwości, ale także zaparcia się samych siebie i noszenia krzyża. Gdy Chrystus jako Odkupiciel krwią swoją Kościół sobie zdobył, a jako Kapłan siebie samego oddał i wciąż jeszcze oddaje jako ofiarę na grzechy, jakże w tem nie uznać tego, że godność jego Królestwa dostosowuje się do obu tych jego urzędów i w nich uczestniczy? Byłoby wszelako jaskrawym błędem odmawiać Chrystusowi jako Człowiekowi władzy nad sprawami do-

²¹⁾ I Piotr I, 18—19.

²²⁾ I. Do Kor., VI, 20.

²³⁾ I. Do Kor., VI, 15.

²⁴⁾ Sob. Tryd., ses. VI, Kan. 21.

²⁵⁾ Jan, XIV, 15; XV, 16.

²⁶⁾ Jan, V, 22.

traduxit, ab eiusmodi dominatu exercendo se prorsus abstinuit, atque, ut humanarum rerum possessionem procuracionemque olim contempsit, ita eas possessoribus et tam permisit et hodie permittit. In quo per belle illud: *Non eripit mortalia, qui regna dat caelestia*²⁷⁾ Itaque principatus Redemptoris nostri universos complectitur homines; quam ad rem verba immortalis memoriae decessoris Nostri Leonis XIII Nostra libenter facimus: „Videlicet imperium eius non est tantummodo in gentes catholice nominis, aut in eos solum, qui, sacro baptismate abluti, utique ad Ecclesiam, si spectetur ius, pertinent, quamvis vel error opinionum devios agat, vel dissensio a caritate seiungat: sed complectitur etiam quotquot numerantur christianae fidei expertes, ita ut verissime in potestate Iesu Christi sit universitas generis humani“²⁸⁾. Nec quiquam inter singulos hac in re et convictiones domesticas civilesque interest, quia homines societate coniuncti nihilo sunt minus in potestate Christi quam singuli. Idem profecto fons privatae ac communis salutis: *Et non est in alio aliquo salus, nec aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*²⁹⁾; idem et singulis civibus et rei publicae prosperitatis auctor germanaeque beatitudinis: *Non enim aliunde beata civitas, aliunde homo; cum aliud civitas non sit, quam concursus hominum multitudo*³⁰⁾. Nationum igitur rectores imperio Christi publicum reverentiae obtemperacionisque officium per se ipsi et per populum praestare ne recusent, si quidem velint, sua incolumi auctoritate, patriae provehere atque augere fortunam. Nam quae, Pontificatus initio, de valde imminuta iuris auctoritate verecundiaque potestatis scribebamus, ea ad praesens tempus haud minus apta dixeris ac congruentia: „Deo et Iesu Christo — ita conquerebamus — a legibus et re publica submoto, iam non a Deo derivata sed ab hominibus auctoritate, factum est, ut ipsa auctoritatis fundamenta convellerentur, principe sublata causa, cur aliis ius esset imperandi, aliis autem officium parendi. Ex quo totam oportuit concuti societatem humanam, nullo iam solido fultam columine et praesidio“³¹⁾.

Itaque, si quando regiam Christi potestatem homines privatim publiceque agnoverint, incredibilia iam beneficia, ut iustae libertatis, ut disciplinae et tranquillitatis, ut concordiae et pacis, civilem consortionem pervadere omnem necesse est. Regia enim Domini nostri dignitas, quemadmodum humanam principum ac moderatorum auctoritarem religione quadam imbuit, sic civium officia atque obtemperacionem nobilitat. Quemobrem Apostolus Paulus, licet uxoris et servis praeciperet, ut in viro suo, ut in

²⁷⁾ Hymn. *Crudelis Herodes*, in off. Epiph.

²⁸⁾ Enc. *Annum Sacrum*, d. 25 Maii 1899.

²⁹⁾ Act., IV, 12.

³⁰⁾ S. Aug. *Ep. ad Macedonium*, c. III.

³¹⁾ Enc. *Ubi arcano*.

czesnymi, jakiegokolwiek rodzaju, gdy tenże Chrystus otrzymał od Ojca prawo nieograniczone nad wszystkim, co jest stworzone, tak iż wszystko poddane jest Jego woli. Wszelako, dopokąd ziemskie prowadził życie, powstrzymywał się Chrystus Pan zupełnie od wykonania onej władzy, a jak ongiś wzgardził posiadaniem rzeczy ludzkich i nie troszczył się o nie, to zezwolił wówczas i dziś jeszcze zezwała na to, by właściciele mieli prawo ich posiadania. A prawda ta jest prześlicznie w te słowa ujęta: *Nie zabiera dóbr ziemskich Ten, który daje królestwo niebieskie.*²⁷⁾ Tak więc królowanie Odkupiciela obejmuje wszystkich ludzi. I chętnie powołujemy się na słowa nieśmiertelnej pamięci poprzednika naszego Leona XIII, który wyrzekł: „Panowanie Jego nie rozciąga się tylko na narody katolickie, lub tylko na tych, którzy oczyszczeni chrztem świętym, z prawa do Kościoła należą, acz mylne mniemania z właściwej zwróciły ich drogi lub schizma od miłości ich oddziela; lecz obejmuje także tych wszystkich, którzy dalecy są od chrześcijańskiej wiary, tak iż najprawdziwiej całość rodu ludzkiego poddana jest potędze Jezusa Chrystusa“.²⁸⁾ Nie należy też tutaj robić różnicy pomiędzy jednostkami, rodzinami lub społecznościami, gdyż ludzie zjednoczeni w społeczność, niemniej władzy Chrystusa podlegają jak jednostki. On jest źródłem dobra tak jednostki jak ogółu: *I nie masz w żadnym innym zbawienia. Albowiem nie jest pod niebem inne imię dane ludziom, w którembyś mieli być zbawieni*“.²⁹⁾ On jest dawcą pomyślności i prawdziwego szczęścia tak państw, jak i państw tych poszczególnych obywateli: *Nie skądinąd płynie szczęście dla państwa, a skądinąd dla ludzi; państwo bowiem nie jest czem innym, jak zgromadzenie ludzi żyjących w zgodzie.*³⁰⁾ Niech więc ci, którzy na czele państw stoją, nie wzdrygają się, by wraz z ludami swemi publiczną panowaniu Chrystusa oddać cześć i posłuszeństwa świadectwo, jeśli pragną, władzę swą zachowując nietykalną, ojczyźnie przysporzyć szczęścia i pomnożyć je. To bowiem, cośmy na początku Pontyfikatu Naszego o wielkiem zmniejszeniu powagi prawa i poszanowania władzy pisali, to samo o czasach obecnych powiedzieć i zastosować do nich można: *„Gdy Bóg i Jezus Chrystus — tak mówiliśmy z żalością — z praw państwowych i ze spraw publicznych zostali usunięci, a władza nie już od Boga ale od ludzi początek brała, stało się, iż teże władzy zburzone zostały podstawy, gdyż fundamentalną usunięto przyczynę, według której jedni prawo mieli rozkazywania, drudzy zaś powinność słuchania. Stąd też koniecznie wyniknąć musiało ono wstrząśnienie, jakie całe objęło społeczeństwo ludzkie, nie opierające się już na żadnej stałej i silnej podstawie*“.³¹⁾

Przeto, gdy ludzie, prywatnie i publicznie, oną Królewską Chrystusa uznają władzę, niesłuchanej wtedy wagi na całe społeczeństwo ludzkie spływają dobrodziejstwa, jak wolność na sprawiedliwości oparta, jak spokój i porządek, jak zgoda i pokój. Królewska bowiem Pana naszego godność, tak jak z jednej strony ziemską książąt i głów państwa powagę w pewne religijne przyobleka dostojeństwo, tak z drugiej strony uszlachetnia obywateli i posłuszeństwo obywateli. I dlatego to Paweł Apostoł, lubo nakazał

²⁷⁾ Hymn, *Crudelis Herodes* in off. Epiph.

²⁸⁾ Encyklika *Annum Sacrum* z dn. 25 maja 1899.

²⁹⁾ Dz. Apost. IV, 12.

³⁰⁾ Św. Aug. *List do Macedonjusza*, rozdz. III.

³¹⁾ Encyklika, *Ubi arcano*.

suo domino Christum vererentur, monuit tamen, ut non iis tamquam hominibus obedirent, sed unice quia Christi gererent vicem, cum homines a Christo redemptos dedecet hominibus servire: *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum*³²⁾ Quodsi principibus et magistratibus legitime delectis persuasum erit, se, non tam iure suo, quam divini Regis mandato ac loco imperare, nemo non videt, quam sancte sapienterque auctoritate sua usuri sint et qualem in legibus ferendis urgendisque rationem communis boni et humanae inferiorum dignitatis sint habituri. Hinc tranquillitas ordinis profecto efflorescet ac stabit, quavis seditionis causa remota: quod enim in principe ceterisque rei publicae gubernatoribus civis homines spectaverit sibi natura pares aut aliqua de causa indignos ac vituperabiles, non idcirco eorum recusabit imperium, quando in iis ipsis propositam sibi Christi Dei et Hominis imaginem auctoritatemque intuebitur. Ad concordiae autem pacisque munera quod attinet, liquet omnino, quo latius regnum producitur atque ad universitatem humani generis pertinet, eo magis mortales sibi eius communionis conscios fieri. qua inter se copulantur: quae quidem conscientia, cum frequentes conflictiones praevertat ac praeoccupet, tum earundem asperitatem omnium permulcet ac minuit. Eccur, si Christi regnum omnes, ut iure complectitur; sic reapse complectatur, de ea pace desperemus, quam Rex pacificus in terras intulit, ille, inquam, qui venit *reconciliare omnia*, qui *non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret*, et cum esset *Dominus omnium*, humilitatis et se praebeuit exemplum et legem statuit praecipuam cum caritatis praecepto conjunctam; qui praeterea dixit: *Iugum meum suave est et onus meum leve?* O qua frui liceret beatitate, si a Christo et singuli homines et familiae et civitates se gubernari sine-
rent. „Tum denique — ut verbis utamur, quae decessor Noster Leo XIII ante annos quinque ac viginti ad universos sacrorum Antistites adhibuit — licebit sanare tot vulnera, tum ius omne in pristinae auctoritatis spem revirescet, et restituentur ornamenta pacis, atque excident gladii fluentque arma de manibus, cum Christi imperium omnes accipient libentes eique parebunt, atque omnis lingua confitebitur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris³³⁾).

Iamvero, quo optatissimae eiusmodi utilitates uberius percipiantur et in societate christiana stabilius insideant, cum regiae Salvatoris nostri dignitatis cognitionem disseminari quam latissime oporteat, ad rem nihil magis profuturum videtur, quam si dies festus Christi Regis proprius ac peculiaris instituat. Etenim in populo rebus fidei imbuendo per easque ad interiora vitae gaudia evehendo longe plus habent efficacitatis annuae sacrorum mysteriorum celebritates quam quaelibet vel gravissima ecclesiastici magisterii documenta; siquidem haec in pauciores eruditioresque viros plerumque cadunt, illae universos fideles percellunt ac docent; haec semel, illae quotannis atque perpetuo, ut ita dicamus, loquuntur, haec mentes potissimum, illae et mentes et animos, hominem scilicet totum, salutariter

³²⁾ I Cor., VII, 23.

³³⁾ Enc. *Annus sanctum*, d. 25 Maii 1899.

żonom, aby w mężach swych, sługom zaś, by w panach swych czcili Chrystusa, przecież polecił im, by byli im posłuszni, nie jako ludziom, lecz jedynie dlatego, iż zastępują cni Chrystusa: nie godzi się bowiem, aby ludzie przez Chrystusa odkupieni służyli ludziom: *Zapłaćcie kupieni, nie stawajcie się niewolnikami ludzkimi*³²⁾, jeżeli książęta i władze prawowicie wybrane tego będą przekonania, iż nie tyle z własnego rozkazu prawa jak z polecenia Boskiego Króla i na miejscu jego, wtedy każdy wnet spostrzeże, jak święcie i mądrze oni władzy swej używać i jak pilnie przy nadawaniu i zastosowywaniu praw zważać będą na dobro ogółu i ludzką podwładnych swoich godność. Stąd zakwitnie spokój i ład wewnętrzny się ustali, gdyż do zaburzeń żadnej nie będzie przyczyny. Widząc w książętach i innych głowach państwa ludzi do siebie podobnych z natury, lubo może nawet z jakiejbądź przyczyny niegodnych i na naganę zasługujących, obywatel państwa mimoto nie odmówi im posłuchu, jeśli w nich widzieć będzie obraz i podobieństwo władzy Chrystusa-Boga i Człowieka. Co się zaś tyczy dobrodziejstw zgody i pokoju, jasną ze wszech miar jest rzeczą, iż im większy jest ogrom królestwa, im szersze ono obejmuje ludzkiego rodzaju zastępy, tem więcej też ludzie łączności owej, która ich spaja są świadomi, a łączność ta, tak jak z jednej strony oddala i usuwa częste powtarzanie się targów, tak z drugiej strony osładza i zmniejsza tychże niesnasek gorycze. Gdyby w samej rzeczy Chrystusowe Królestwo wszystkich tych objęło, którzy z prawa mu są poddani, dlaczegoż wtedy wątpić mielibyśmy o owym pokoju, jaki Król pokoju na świat przyniósł, ten, powtarzamy, który przyszedł, by *pogodził wszystkich, którzy nie przyszedł, by mu służyło, lecz aby sam służył*, i który, będąc *Bogiem wszystkich* dał siebie za przykład pokory i ustanowił cnotę tę jako główne przykazanie, z przykazaniem miłości związane, ten wreszcie, który wyrzekł: *Jarzmo moje słodkie jest, a ciężar mój lekki?* O, jak szczęśliwi bylibyśmy, gdyby i poszczególni ludzie i rodziny i państwa dały się rządzić Chrystusowi! „Wtedy to wreszcie — jak dwadzieścia pięć lat temu poprzednik Nasz Leon XIII do Biskupów całego świata powiedział — wtedy wreszcie tyle będzie można ran uleczyć, wtedy prawo wszelkie do dawnej na nowo powróci powagi, zapanuje znowu dobrodziejstwo pokoju, wypadną z rąk miecze i oręża, wtedy gdy wszyscy dobrowolnie poddadzą się panowaniu Chrystusa i gdy Mu staną się posłuszni, a każdy język wyznawać będzie, iż Pan nasz Jezus Chrystus w chwale jest Boga Ojca³³⁾).

Otóż, ażeby cenne te korzyści, o których wspomnieliśmy, tem obfite się stały i tem głębsze wśród społeczeństwa ludzkiego zapuściły korzenie, należy zapoznawać możliwie jaknajszersze warstwy z królewską Zbawiciela naszego godnością, a żeby to osiągnąć, nic Nam się skuteczniejszym nie zdaje, jak ustanowienie własnego i osobnego święta Chrystusa Króla. I w rzeczy samej, celem pouczenia ludzi o prawdach wiary i podniesienia go przez to do rozkoszy życia wewnętrznego, daleko skuteczniejsze są doroczne świętych tajemnic uroczystości, niż najpoważniejsze chodźby nauczającego Kościoła świadectwa, te bowiem, po większej części, tylko do niewielkiej liczby mężów uczonych docierają, tamte zaś uderzają i pouczają wszystkich wiernych; pierwsze raz tylko jeden, drugie rok rocznie

³²⁾ I Do Kor., VII, 23.

³³⁾ Encyklika, *Annum sanctum* z dn. 25 maja 1899.

afficiunt. Sane, cum homo animo et corpore constet, debet is exterioribus dierum festorum sollemnibus ita commoveri atque excitari, ut divinas doctrinas per sacrorum varietatem pulcritudinemque rituum copiosius imbibat, et, in sucum ad sanguinem conversas, sibi ac proficiendum in spirituali vita servire iubeat.

Est, ceteroqui, litterarum monumentis proditum, celebritates eiusmodi, decursu saeculorum, tum, aliam ex alia, inductas esse, cum id christianae plebis necessitas utilitasve postulare visa est: nempe cum debuit populus aut in communi roborari discrimine aut ab seprentibus haeresum erroribus muniri aut ad recolendum maiore cum studio pietatis aliquod fidei mysterium beneficiumve divinae bonitatis permoveri acrius atque incendi. Itaque, inde a prioribus reparatae salutis aetatibus, cum christiani acerbissime vexarentur, coepti sunt sacris ritibus Martyres commemorari, ut *sollemnitates martyrum* — teste Augustino—*exhortationes* essent *martyriorum*³⁴); qui autem sanctis Confessoribus, Virginibus ac Viduis delati postea sunt liturgici honores, ad exacuenda in christifidelibus virtutum studia, vel quietis temporibus necessaria, mirifice ii valuerunt. At potissimum quae in Beatissimae Virginis honorem institutae sunt festorum celebritates, effecere illae quidem, ut populus christianus non modo Dei Genitricem, praesentissimamque Patronam, religiosius coleret, sed etiam Matrem sibi a Redemptore quasi testamento relictam amaret ardentius. In beneficiis vero a publico legitimoque Deiparae et sanctorum caelitem cultu profectis non postremo illud loco numerandum, quod haeresum errorumque luem Ecclesia a se nullo non tempore depulit invicta. Atque hoc in genere Dei providentissimi consilium admitemur, qui, cum ex ipso malo bonum elicere soleat, passus identidem est aut fidem pietatemque popularium remittere aut falsas doctrinas veritati catholicae insidiari, eo tamen exitu, ut haec novo quodam splendore colluceret, illa autem e veterno experrecta ad maiora ac sanctiora contenderet. Nec dissimilem profecto duxere ortum nec fructus peperere dissimiles quae in annum liturgiae cursum recepta sunt, minus remotis aetatibus, sollemnia: ut, cum Augusti Sacramenti reverentiae et cultus deferbuisset, institutum Corporis Christi festum, ita peragendum, ut magnificus pomparum apparatus et supplicationes in octo dies productae populos ad Dominum publice adorandum revocarent; ut Sacratissimi Cordis Iesu celebritas tum inducta, cum, lansenistarum tristitia ac morosa severitate debilitati atque abiecti, animi hominum frigerent penitus et a Dei caritate fiduciaque salutis absterrentur.

Iam si Christum Regem ab universitate catholici nominis coli iusserimus, eo ipso et horum temporum necessitati prospecturi et pesti, quae societatem hominum infecit, praecipuum quoddam remedium adhibitori sumus, Pestem dicimus aetatis nostrae laicismum, quem vocant eiusdemque

³⁴) Sermo 47, *De Sanctis*.

i na wieki, że się tak wyrazimy, do ludzi przemawiają; pierwsze przede wszystkim na umysł zbawienny wywierają wpływ, drugie na umysł i na serce, a więc na całego człowieka. A ponieważ człowiek z duszy się składa i ciała, dlatego też jasną rzeczą jest, że pociągać i porwać się daje przez zewnętrzne świąt uroczystości, a przez różnorodność i świetność obrzędów świętych tem mocniej się bożemi przejmują prawdami, które, wchłaniając w siebie, dla życia wewnętrznego obficie czerpić korzyści.

Zresztą stwierdzają to świadectwa historyczne, iż uroczystości te, jedna po drugiej były zaprowadzane, gdy potrzeby lub korzyści ludu chrześcijańskiego domagać ich się zdawały, a mianowicie, gdy lud ten umocnionym być miał przeciwko ogólnym niebezpieczeństwom, lub gdy miał być ochroniony przed zasadzkami błędów heretyckich, albo też zagrzany do obchodzenia z tem większem nabożeństwem jakiej tajemnicy wiary lub jakiego aktu dobroci Bożej. Stąd też, począwszy od pierwszych wieków ery chrześcijańskiej, naznaczonych najsroższymi prześladowacami, zaczęto w świętych obrzędach czcić pamięć Męczenników, i to wielu, aby uroczystości męczenników — jak mówi św. Augustyn — *pobudką były do męczeństwa*³⁴). Co się zaś tyczy czci liturgicznej, oddawanej później świętym Wyznawcom, Dziewicom i Wdowom, objawy te przyczyniły się w przedziwny sposób do ożywienia w sercach wiernych pragnienia cnót, koniecznych w spokojnych nawet czasach. Ale przede wszystkim uroczystości ku czci Najświętszej Panny ustanowione ten odniosły skutek, że pobudziły naród chrześcijański nietylko do żywszej czci ku Bożej Rodzicielce, a przemożnej Opiekunce, lecz także i do głębszej miłości względem Tej, która niejako testamentem Odkupiciela na Matkę nam przeznaczoną została. Pomiedzy dobrodziejstw, jakie z czci publicznej i prawowitej ku Bogarodzicy i Świętych Pańskich wypływają, nie na ostatnim miejscu położyć należy to, iż Kościół święty po wszystkie czasy zwycięsko oddalał od siebie zarazę błędów i herezji. Podziwiamy w tym porządku rzeczy mądrość Opatrzności Bożej, która, jak nawet ze zła dobre wprowadzać zwykła, tak też dopuszczała od czasu do czasu, aby wiara i pobożność wśród ludów malały, lub też, by fałszywe nauki podstępnie na katolickie nastawały prawdy, w tym wszelako celu, by potem prawda nowem zajaśniała blaskiem, wiara zaś i pobożność ludów, niejako ze snu powstawszy, do tem wyższych i świętszych dążyły rzeczy.

Podobny miały początek i podobne też wydały owoce uroczystości, które w mniej odległych czasach w zakres roku liturgicznego wcielone zostały. I tak, gdy cześć i poszanowanie dla Najświętszego Sakramentu straciły na dawnej żarliwości, ustanowione zostało święto Bożego Ciała, w ten sposób obchodzone, żeby wspaniałość i dostojność obrzędów oraz modlitwy przez ośm dni się ciągnące, przypomniały narodom, iż Panu nad pany publiczną cześć oddawać należy. Dalej ogłoszoną została uroczystość Najświętszego Serca Jezusowego, właśnie w epoce, gdy dusze przygnębione smutkiem jansenizmu oraz posepną ich surowością wyziębione, od miłości Bożej i nadziei zbawienia z trwogą się odwracały.

Nakazując przeto całemu światu katolickiemu czcić Chrystusa Króla, pragniemy przez to zaradzić potrzebom czasów obecnych, i przeciwstawić najskuteczniejsze lekarstwo zarazie, która społeczeństwo ludzkie zatrzuwa.

³⁴) Kazanie 47, *O świętych*.

errores et nefarios conatus: quod quidem scelus, Venerabiles Fratres, nostis non uno maturuisse die cum iam pridem in visceribus civitatum lateret. Christi enim in omnes gentes imperium negari coeptum; negatum, quod ex ipso Christi iure existit, ius Ecclesiae docendi humanum genus, ferendi leges, regundi populos, ad aeternam utique beatitatem perducendos. Tum vero paulatim Christi religio aequari cum falsis in eodem genere, prorsus indecore, poni; deinceps civili potestati subiici arbitrioque principum ac magistratuum fere permitti; ulterius ii progredi, qui naturalem quamdam religionem, naturalem quendam animi motum pro divina religione substitui oportere cogitarent. Nec civitates defuere, quae censerent, posse se Deo carere et religionem suam in impietate negligentiaque Dei esse positam. Acerbissimos sane, quos eiusmodi a Christo et singulorum civium et civitatum defectio tulit tam frequenter tamque diu, fructus in Litteris Encyclicis *Ubi arcano* conquesti equidem sumus iterumque hodie conquerimur: scilicet sata ubique discordiarum semina easque invidiae flammam multantesque inter populos conflatas, quae tantam adhuc reconciliandae paci moram inferunt; cupiditatum intemperantiam, quae haud raro specie publici boni caritatisque patriae obteguntur, atque inde profecta, cum civium discordia, tum caecum illum et immodicum sui amorem, qui cum nihil aliud, nisi privata commoda et emolumenta, spectet, hisce prorsus omnia metitur; eversam funditus officiorum oblivione ac negligentia domesticam pacem; familiae communionem stabilitatemque labefactatam; concussam denique atque in interitum actam hominum societatem. Quae futurum ut ad amatissimum Salvatorem redire auspiciato properet, agenda posthac annua Christi Regis celebritas spem Nobis optimam commovet. Catholicorum utique foret, hunc actione operaque sua maturare ac celerare reditum; verum ex iis bene multi nec eum videntur in convictu, ut aiunt, sociali obtinere locum nec ea valere auctoritate, quibus carere eos dedecet qui facem praefereunt veritatis. Id fortasse incommodi honorum est lentitudini vel timiditati tribuendum, qui ab repugnando se abstinere vel mollius obsistunt: unde adversarios Ecclesiae necesse est maiorem capere temeritatem atque audaciam. At si quidem fideles vulgo intellegant, sibi sub signis Christi Regis et fortiter et perpetuo militandum esse, iam, concepto apostolatus igne, abalienatos rudesve animos Domino suo reconciliare studeant eiusque iura tueri incolumia nitantur.

Atque praeterea nonne publicae eiusmodi defectioni, quam laicismus cum tanto societatis detrimento genuit, accusandae et aliquo pacto resarciendae celebrata ubique gentium quotannis Christi Regis solemnia summo opere conducere videntur? Etenim quo indigniore suavissimum Redemptoris nostri nomen in coeventibus inter nationes habendis et in Curiis silentio premitur, eo altius illud conclamari et regiae Christi dignitatis potestatisque iura latius affirmari oportet.

Quid quod od hanc diei festi celebritatem instituendam, inde ab exeunte superiore saeculo, viam feliciter egregieque munitam esse conspiciamus? Nemo enim ignorat, quam sapienter luculenterque is vindicatus sit cultus

A zarazą tą jest zeświecczenie czasów naszych, jego błędy i nieczne zakusy. Wiecie, Bracia Czcigodni, iż źródła te zakusy nie w jednym dniu dojrzały, gdyż oddawna już nurtowały w społeczeństwach. Poczęto bowiem przeczyć panowaniu Chrystusa nad wszystkimi narodami, odmawiano Kościołowi, od Chrystusa samego pochodzącemu, prawa nauczania ludzi, nadawania ustaw, kierowania narodami, w tym oczywiście celu, by doprowadzić je do szczęścia wiekuistego. Wówczas to poczęto zwolna religię Chrystusową zrównywać z innymi religjami fałszywymi i stawiać ją, w sposób niegodny, w tym samym co one rzędzie. Następnie zaś podporządkowano ją władzy świeckiej i uciskowi, zdaną na wolę książąt i władz państwowych. Dalej jeszcze poszli ci, którzy religję Bożą zastąpić pragnęli jakąś religją naturalną i naturalnym jakimś ducha odruchem; i nie zbrakło narodów, sądzących, iż obejść się mogą bez Boga. Religja takich polega na bezbożności i na zaniedbywaniu Boga. O gorzkich owocach i długotrwałych skutkach, jakie tak często z podobnego oddalenia się ludów i jednostek od Chrystusa wynikały, mówiliśmy, z boleścią w sercu, w Encyklice „*Ubi arcano*“ i bolejemy nad nimi dziś jeszcze. Skutkami takimi są: zarodki niezgody, porozsiewane szeroko, zazdrość i nieżyczliwe współzawodnictwo pomiędzy narodami. Przeszkadzają one dotąd pokojowi i pogodzeniu się wzajemnemu. Dalszemi skutkami zgubnymi są rozpętanie namiętności, kryjące się często pod płaszczykiem dobra ogółu i miłości ojczyzny, są niesnaski wewnętrzne oraz zaślepienie a broniony egoizm, który na nic innego nie patrzy, jeno na własną korzyść i na własne dobro, i tą też miarą wszystko inne mjerzy; dalej pokój domowy, zburzony zupełnie z powodu zaniedbania i zapomnienia obowiązku; zachwiana jedność i trwałość rodzin, wreszcie wstrząśnięta do głębi i ku upadkowi pędzona cała społeczność ludzka. Jednakże społeczeństwa będą wracały do ukochanego Zbawiciela. Nadzieją w tym względzie najlepszą napawa Nas uroczystość Chrystusa Króla, którą odtąd rok rocznie obchodzić będziemy. Jest rzeczą synów katolickiego Kościoła, by wszystką swą wyteżyc działalność ku temu, aby powrót ten przygotować i przyspieszyć. Wszelakoż wielu z nich nie zajmuje w życiu społecznem takiego stanowiska i nie posiada tego znaczenia, jakie należą się tym, co niosą przed sobą pochodnię prawdy. Należy to może przypisać powolności i nieśmiałości dobrych, którzy wstrzymują się do stawienia oporu, lub stawiają go zbyt łagodnie, wskutek czego wzmagają się oczywiście przeciwników Kościoła hardość i zuchwałość. Lecz jeśli wierni wszyscy rozumieją, iż stale i z odwagą pod znakiem Chrystusa Króla służyć winni, natenczas z apostołskim zapalem starać się będą sprowadzać do Boga dusze, zbłąkane lub nieświadome, i zachować nienaruszone prawa Boże.

Do napiętnowania zaś tego odwrócenia się ludzi od Boga, które tak szkodliwe sprowadziło na świat zeświecczenie, oraz do naprawienia tego zła, czyż nie przyczyni się wielce obchodzenie coroczne na całym świecie uroczystości Chrystusa Króla? W samej bowiem rzeczy, im więcej najśodsze Odkupiciela naszego Imię, czy to w kongresach międzynarodowych, czy też w parlamentach, sromotnem pomija się milczeniem, tembardziej należy głosić Jego chwałę, tem szerzej budzić świadomość praw, które wynikają z Chrystusa królewskiej godności i mocy.

Widzimy, iż od końca zeszłego stulecia znamienicie i skutecznie torowano drogi do ustanowienia tyle upragnionego owego święta. Nikomu zaś nie jest tajne, jak mądrze i jasno liczne księgi, w różnych wydawane

plurimis, qua late orbis terrarum patet, editis magna linguarum varietate libris; itemque Christi principatum et imperium pia illa agnitum esse consuetudine inducta, ut paene innumerabiles familiae se Sacratissimo Cordi Iesu dedicarent ac dederent. Verum non modo familiae id prestitere, sed civitates quoque et regna: immo ipsa universitas generis humani, Leone XIII auctore ac duce, eidem divino Cordi, Anno Sancto millesimo nongentesimo vertente, consecrata auspicato est. Neque illud silentio praetereundum, regiae huic Christi in consortionem humanam potestati sollemniter affirmandae mirum in modum profuisse frequentissimos Eucharisticos Conventus aetate nostra cogi solitos, eo nimirum spectantes, ut vel singularum dioecesium et regionum et nationum vel universi orbis populi, ad Christum Regem sub Eucharisticis velis delitescens venerandum colendumque convocati, per habitas in coetibus inque templis contiones, per communem Augusti Sacramenti publice propositi adorationem, per magnificas pompas, Christum sibi Regem divinitus datum consalutent. Iure meritoque dixeris, christianam plebem, divino quodam instinctu actam, Iesum illum, quem impii homines, in sua cum venisset, recipere noluerunt, e sacrarum aedium silentio ac veluti latebra triumphantis more per vias urbium eductum, in regalia omnia iura velle restituere.

Iamvero, ad consilium, quod memoravimus Nostrum perficiendum eam habet Annus Sanctus, qui ad exitum properat, opportunitatem, qua nulla profecto maior videatur, cum fidelium mentes animosque ad bona caelestia, quae exsuperant omnem sensum, evocatos, benignissimus Deus aut gratiae suae dono iterum auxit aut, novis adiectis ad aemulanda charismata meliora stimulis, in recto itinere pergendo confirmavit. Sive igitur tot Nobis adhibitas preces attendimus, sive ea respicimus quae Iubilaei maximi spatio evenere, suppetit profecto unde conficiamus, diem tandem aliquando, omnibus optatissimum, adesse, quo Christum totius humani generis Regem proprio ac peculiari festo colendum esse pronuntiemus. Hoc enim Anno, ut exoriendo diximus, Rex ille divinus, vere *mirabilis in sanctis suis*, novo militum suorum agmine caelitem honoribus aucto *glorioso magnificatus est*; hoc item Anno, per inusitatum rerum ac paene laborum conspectum, admirari omnibus licuit partas ab evangelii praeconibus Christo victorias in regno eius proferendo; hoc denique Anno per saecularia Concilii Nicaeni sollemnia vindicatam commemoravimus Verbi Incarnati cum Patre consubstantialitatem, qua eiusdem Christi in omnes populos imperium, tamquam fundamento suo, nititur.

Itaque, auctoritate Nostra apostolica, festum D. N. Iesu Christi Regis institutum, quotannis, postremo mensis Octobris dominico die, qui scilicet Omnium Sanctorum celebritatem proxime antecedit, ubique terrarum agendum. Item praecipimus, ut eo ipso die generis humani Sacratissimo Cordi Iesu dedicatio quotannis renovetur, quam s. m. decessor Noster Pius X singulis annis iterari iusserat; hoc tamen anno dumtaxat, eam die tricesimo primo huius mensis peragi volumus, quo die Nosmet pontificali ritu in honorem Christi Regis sacris operabimur et coram Nobis eandem fieri consecrationem iubebimus. Neque Annum Sanctum posse Nos melius aptis-

językach, i rozpowszechnione po świecie całym, w obronie nauki tej stały. Panowanie i królowanie Chrystusa zostały uznane przez poświęcanie się niezliczonych rodzin Najświętszemu Sercu Jezusowemu; a nie ograniczyło się to na rodziny, lecz przeszło na miasta i królestwa. Więcej jeszcze, cały rodzaj ludzki został poświęcony za przyczyną i pod przewodnictwem Leona XIII, pod koniec miłościwego lata roku 1900, temuż Boskiemu Sercu. Nie należy również pominąć milczeniem, iż do uroczystego uznania królewskiej onej Chrystusa Pana nad rodzajem ludzkim władzy w przedziwny sposób posłużyły częste Kongresy Eucharystyczne, jakie w naszych czasach zbierać się zwykły. Kongresy te, zwołujące wiernych, czy to poszczególnych djecezyj lub okolic, czy to z kraju całego lub z całego nawet świata katolickiego do oddawania czci i hołdu Chrystusowi Królowi pod Eucharystyczną utajonemu zastoną, dążą do tego, by przez przemowy na zebraniach lub w świątyniach wygłaszane, przez wspólną przed wystawionym Najświętszym Sakramentem adorację, oraz przez rozwinięcie wspaniałych obrzędów, uczcić Chrystusa, jako Króla, przez Boga nam danego. Lud chrześcijański bowiem, poruszony natchnieniem, pragnąłby niejako Jezusa, którego źli ludzie, gdy do swoich przyszedł, przyjąć nie chcieli, wyprowadzić z zacisza i ukrycia świętych przybytków, a niosąc Go w triumfie przez miast wielkich ulice, przywrócić Mu chciał znowu wszystkie te prawa, które Mu jako Królowi przysługują.

I w rzeczy samej, aby w czyn wprowadzić wyżej wspomniany Nasz zamiar, kończące się Miłościwe Lato najlepszą nam następczą sposobnością, gdy Bóg najmiłościwszy, podniósłszy dusze i serca wiernych ku dobrom niebieskim, wszelkie przewyższającym pojęcie, albo dar łaski Swej świętej wiernym znowu przywrócił, albo też, do osiągnięcia łask coraz to wyższych pobudzając, na dobrej utwierdził ich drodze. Czy więc pod uwagę bierzemy rozliczne prośby do Nas skierowane, czy też spoglądamy na to, co w ciągu wielkiego Jubileuszu się działo, wszędzie znajdujemy przyczynę do wniosku, iż wreszcie dzień tak przez wszystkich upragniony nadszedł, w którym ogłosić nam trzeba, iż Chrystusa, Króla całego rodzaju ludzkiego, osobną i właściwą Jemu uroczystością uczcić należy. W tym bowiem roku, jak to powiedzieliśmy już na początku, Boski ów Król, prawdziwie *przedziwny w świętych swoich, wysokiej doznał chwały* przez wyniesienie nowego bojowników swych szeregu do czci ołtarzy. W tym samym roku podziwiać mogli wszyscy, dzięki jedynej w rodzaju swoim wystawie, zwycięstwa odniesione dla Chrystusa i dla rozszerzenia Królestwa Jego przez zwiastunów świętej ewangelji. W tym wreszcie roku uroczyste a wielowiekowe Nicejskiego Soboru obchody przywiodły nam na pamięć współlistotność Słowa Wcielonego z Ojcem. A na tej prawdzie opiera się władza Chrystusa nad wszystkimi narodami.

Stąd więc mocą Naszą apostołką ustanawiamy dla świata całego uroczystość Pana Naszego Jezusa Chrystusa Króla. Uroczystość ta ma być obchodzona rok rocznie w ostatnią niedzielę miesiąca października, t. j. w niedzielę, poprzedzającą bezpośrednio uroczystość Wszystkich Świętych. Przepisujemy również, aby w tym samym dniu rok rocznie odnawiano poświęcenie rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Jezusowemu, który to akt solenny poprzednik Nasz, Pius X, świętej pamięci, co roku odmawiać nakazał. Chcemy jednak, aby w roku bieżącym poświęcenie to miejsce miało w dniu 31-ym tego miesiąca, w dniu, w którym My sami Ofiarę

que concludere videmur, nec Christo *Regi saeculorum immortali* amplio- rem exhibere grati animi Nostri significationem — in quo gratas quoque totius catholici orbis voluntates interpretamur — ob beneficia tempore hoc sacro in Nos, in Ecclesiam universumque catholicum nomen collata.

Neque est cur vos, Venerabiles Fratres, diu multumque doceamus, qua de causa festum Christi Regis ab reliquis illis distinctum agi decreverimus, in quibus quaedam inesset regiae ipsius dignitatis et significatio et celebratio. Unum enim animadvertere sufficit, quod, quamquam in omnibus Domini nostri festis materiale obiectum, ut aiunt Christus est. obiectum tamen formale a regia Christi potestate ac nomine omnino secernitur. In diem vero dominicum idcirco indiximus, ut divino Regi non modo clerus litando ac psallendo officia praestaret sua, sed etiam populus, ab usitatis occupationibus vacuus, in spiritu sanctae laetitiae, obedientiae servitutisque suae praeclarum Christo testimonium daret. Visus autem est ad celebrationem longe aptior, quam reliqui, postremus mensis Octobris dominicus dies, quo fere cursus anni liturgici clauditur; ita enim fit, ut vitae Iesu Christi mysteria ante per annum commemorata sacris Christi Regis sollempnibus veluti absolvantur et cumulentur, et, ante quam Omnium Sanctorum gloriam celebremus, Illius praedicetur efferaturque gloria, qui in omnibus Sanctis et electis triumphat. Itaque hoc vestrum, Venerabiles Fratres, esto munus, vestrae hae partes sunt, ut annuae celebritati praemittendas curetis, statis diebus, ad populum e singulis paroeciis contiones, quibus is de rei natura, significatione et momento accurate monitus atque eruditus, sic vitam instituat ac componat, ut iis digna sit, qui divini Regis imperio fideliter studioseque obsequuntur.

Placet interea vobis, Venerabiles Fratres, in extremis hisce Litteris breviter declarare, quas demum publico ex hoc Christi Regis cultu utilitates, cum in Ecclesiae et civilis societatis tum in singulorum fidelium bonum, Nobis spondeamus ac polliceamur.

Hisce profecto honoribus dominico principatui deferendis in memoriam hominum redigi necesse est, Ecclesiam, utpote quae a Christo perfecta societas constituta sit, nativo sane iure, quod abdicare nequit, plenam libertatem immunitatemque a civili potestate exposcere, eandemque, in obeundo munere sibi commisso divinitus docendi, regundi et ad aeternam perducendi beatitatem eos universos qui e regno Christi sunt, ex alieno arbitro pendere non posse. Immo haud dissimilem debet praeterea respublica libertatem iis praestare religiosorum utriusque sexus Ordinibus ac Sodalitatibus, qui, cum adiutores Ecclesiae Pastoribus adsint validissimi, tum in regno Christi provehendo stabiliendove quam maxime elaborant, sive triplicem mundi concupiscentiam sacrorum religione votorum oppugnantes, sive ipsa perfectioris vitae professione efficientes, ut sanctitas illa, quam divinus Conditor insignitam Ecclesiae notam esse iussit, perpetuo auctoque in dies splendore ante oculos omnium emicet et colliceant.

najświętszą pontyfikalną na cześć Chrystusa Króla odprawiać będziemy, zarządzając, by w obecności Naszej poświęcenie owo się odbyło. Nie sądzimy, byśmy mogli lepiej zakończyć Miłościwe Lafo, ani też oddać Chrystusowi Królowi nieśmiertelnemu nad wiekami świadectwo głębszej wdzięczności — w czym tłumaczami jesteśmy uczuć wdzięczności świata całego — za dobrodziejstwa, udzielane przezeń w czasie świętego owego roku Nam, Kościołowi i całemu katolickiemu światu.

Nie czujemy potrzeby, Bracia Czcigodni, w długich Wam wypowiedać słowach przyczyny, dla której ustanowiliśmy uroczystość Chrystusa Króla odrębnie od innych świąt, które wyrażają już w sobie samych do pewnego stopnia charakter i właściwość królewskiej Chrystusa Pana godności. Na jedno wystarczy zwrócić uwagę: choć we wszystkich Pana naszego uroczystościach Chrystus jest przedmiotem czci, jednak treść i znaczenie uroczystości tych odbiega od nazwy i istoty królewskiej Chrystusa władzy. Ustanowiliśmy dalej uroczystość tę na dzień niedzielny, a to dlatego, by nie tylko duchowieństwo w mszach świętych i modłach kapłańskich Królowi Boskiemu cześć oddawało, ale aby i lud od powszednich zajęć wolny, złożył, w duchu świętej radości, Chrystusowi Panu wspaniałe świadectwo posłuszeństwa i poddania. Niedziela zaś ostatnia października dlatego tak bardzo przed wszystkimi innymi odpowiednią Nam się ku temu wydawała, gdyż wtedy mniej więcej ma się ku końcowi rok liturgiczny. A tak w samej rzeczy stanie się, iż tajemnice żywota Jezusa Chrystusa, obchodzone w ciągu roku, uwieńczone niejako zostaną przez świętą Chrystusa Króla uroczystość. I zanim nam święcić wypadnie chwałę Wszystkich Świętych, sławić i wynosić będziemy chwałę Tego, który we wszystkich triumfuje Świętych i Wybranych. Niechaj więc, Bracia Czcigodni, obowiązkiem Waszem i zadaniem Waszem będzie, dopilnować, by przed obchodzeniem dorocznem owego święta odbyły się we wszystkich parafjach w dniach naznaczonych nauki do wiernych, w których ciż wierni pouczeni byli dokładnie o istocie, znaczenia i ważności tegoż święta, i prowadzili życie godne posłusznym i oddanym sług Boskiego Króla.

Dochodząc do końca niniejszego Listu naszego, pragniemy jeszcze, Czcigodni Bracia, przypomnieć Wam korzyści, jakie z czci publicznie Chrystusowi Królowi oddawanej obiecujemy sobie tak dla Kościoła świętego, jak dla społeczności i dla poszczególnych wiernych.

Przez oddawanie czci onej Panu naszemu i Królowi, odnowi się nieodzownie w pamięci wszystkich, że Kościół ustanowiony przez Chrystusa Pana jako społeczność doskonała, z prawa naturalnego, którego zrzec się nie może, wymaga dla siebie pełnej wolności i niezależności od władzy świeckiej, i że w wypełnianiu boskiego wysłannictwa, więc: w nauczaniu, rządzeniu i prowadzeniu do wiekuistej szczęśliwości wszystkich tych, którzy do Chrystusowego należą Królestwa, od woli kogolwiek bądź innego zależeć nie może. Dalej jeszcze: państwo winno udzielić podobnej wolności tym zakonom i kongregacjom obu płci, które walną będąc podporą Kościoła i Pasterzy Jego, znaczny w rozpowszechnianiu się i ustaleniu Królestwa Chrystusowego mają współdział. One to potrójnemi ślubami, którymi zwalczają trojaką pożądlivość świata, oraz prowadzeniem życia doskonałego, przyczyniają się do tego, że świętość, która według woli Boskiego założyciela charakterystycznym Kościoła prawdziwego być ma znamię, bezustannym i coraz wspanialszym z dnia na dzień przed oczami wszystkich jaśniejąc blaskiem.

Civitates autem ipsa diei festi celebratio, annuo renovata orbe, movebit, officio Christum publice colendi eiq̄d parendi, ut privatos, sic magistratus gubernatoresque teneri; hos vero revocabit ad extremi illius iudicii cogitationem, in quo Christus non modo de publica re eiectus, sed etiam per contemptum neglectus ignoratusve, acerrime tantas ulciscetur iniurias, cum regia eius dignitas id postulet, ut respublica universa ad divina mandata et christiana principia componatur cum in legibus, ferendis, tum in iure dicendo, tum etiam in adulescentium animis ad sanam doctrinam integritatemque morum conformandis.

At praeterea mirum quantum haurire vis atque virtutis ex harum commentatione rerum christifidelibus licebit, ut animos suos ad germanum christianae vitae institutum effingant. Nam si Christo Domino data est omnis potestas in caelo et in terra; si mortales, pretiosissimo eius sanguine empti, novo quodam iure ipsius dicioni subiiciuntur; si denique potestas eiusmodi humanam naturam complectitur totam, clare intellegitur, nullam in nobis facultatem inesse, quae tanto imperio eximatur. Regnare igitur illum oportet in hominis mente, cuius est, perfecta sui demissione, revelatis veritatibus et Christi doctrinis firmiter constanterque assentiri; regnare in voluntate, cuius est divinis legibus praeceptisque obsequi; regnare in animo, cuius est, naturalibus appetitionibus posthabitis, Deum super omnia diligere eique uni ahaerere; regnare in corpore eiusque membris, quae tamquam instrumenta vel, ut Apostoli Pauli verbis utamur³⁵⁾, tamquam *arma iustitiae Deo*, interiori animarum sanctitati servire debent. Quae quidem omnia si christifidelibus penitus inspicienda ac considerata proponantur, multo iidem facilius ad perfectissima quaeque traducentur. Fiat utinam, Venerabiles Fratres, ut suave Christi iugum et externi ad salutem suam appetant atque accipiant, et omnes, quotquot, misericordiae Dei consilio, domestici sumus, non gravate, sed cupide, sed amanter, sed sancte feramus: vita autem nostra ad regni divini leges composita, laetissimam bonorum fructuum copiam percipiamus, et, servi boni, ac fideles a Christo habiti, in caelesti eius regno sempiternae cum ipso efficiamur beatitudinis gloriaeque compotes.

Sit quidem hoc omen et votum Nostrae erga vos, Venerabiles Fratres, paternae caritatis, adventante D. N. Iesu Christi Natali die, documentum; et divinorum munerum conciliatricem accipite apostolicam benedictionem, quam vobis, Venerabiles Fratres, et clero populoque vestro peramanter impertimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die XI mensis Decembris anno Sacro MDCCCCXXV, Pontificatus Nostri quarto.

PIUS PP. XI.

³⁵⁾ Rom., VI, 13.

Obchodzenie doroczne tejże uroczystości będzie przypomnieniem także i dla narodów, iż obowiązek posłuszeństwa względem Chrystusa i oddawania Mu czci publicznej, nie jest li tylko rzeczą ludzi prywatnych, lecz odnosi się także do władz i rządów. Przywiedzie im też na pamięć sąd ostateczny, gdzie Chrystus, nietylko z życia publicznego wykluczony, ale także pogardzony i zaniedbywany, surowo te ciężkie pomści występki. Królewska Jego bowiem godność wymaga, aby państwo całe kierowało się przykazaniami Bożemi i chrześcijańskimi zasadami, i to tak w prawodawstwie jak w wymiarze sprawiedliwości oraz w wychowywaniu młodzieży w zdrowej nauce i czystości obyczajów.

Pozatem z rozpamiętywania owych prawd spłynie przedziwnie wiele mocy i siły na wiernych by dusze swe kształtowały według właściwych życia chrześcijańskiego wytyczni. Gdy bowiem Chrystusowi Panu dana jest wszelka władza na niebie i na ziemi, gdy rodzaj ludzki, odkupiony Przenajświętszą Krwią Jego, z nowego niejako prawa władzy Jego jest poddany, gdy wreszcie potęgą Jego całą ludzką obejmuje naturę, jasną jest rzeczą, iż nie posiadamy żadnej właściwości, któraby z pod Jego wyjęta była panowania. Trzeba więc, aby panował w umysłach ludzkich, których obowiązkiem jest całkowicie, stanowczo i niezłomnie wierzyć w prawdy objawione i nauki Chrystusa. Trzeba ponadto, aby panował w woli, prawom i przykazaniom Bożym posłusznej; aby panował w sercu, które gardząc namiętnościami, winno miłować Boga ponad wszystko i z Nim jedynie się łączyć; aby panował wreszcie w ciele i członkach jego, które jako narzędzia, lub jak Paweł święty, *Boga jako zbroja sprawiedliwości*³⁵⁾ do uświęcenia wewnętrznego duszy służyć. Jeśli wszystkie te prawdy wiernym pod uwagę i rozpatrywanie się podda, z daleko większą łatwością podniosą się oni wtenczas do cnót najdoskonalszych. Oby Bóg dozwolił raczył, Bracia Czcigodni, żeby dusze od Boga oddalone dla zbawienia swego zapragnęły słodkiego jarzma Chrystusa z poddały się Jemu; a my wszyscy, którzy dzięki miłosiernemu rozporządzeniu Boga domownikami jesteśmy Jego, abyśmy jarzmo to nosili nie wbrew naszej woli, lecz z gotowością, z miłością, z świętością. Gdy zaś życie nasze w ten sposób do praw Boskiego Królestwa stosować się będzie, natenczas rozkoszy używać będziemy owych zbawiennych owoców obfitości, a jako dobrzy i wierni Chrystusa słudzy, uczestnikami się staniemy w niebieskim Jego Królestwie wiekuistej z Nim szczęśliwości i chwały.

Niechaj dokument niniejszy, przy zbliżającej się uroczystości Narodzin Pana Naszego Jezusa Chrystusa, będzie zapewnieniem i znakiem ojcowskiej Naszej względem Was, Czcigodni Bracia, życzliwości; jako zaś zadatek łask Bożych, przyjmijcie apostołskie błogosławieństwo, którego wam, Bracia Czcigodni, duchowieństwu waszemu i wiernym waszym miłościwie udzielamy.

Dan w Rzymie u św. Piotra dnia 11-go miesiąca grudnia, Roku Świętego 1925-go a Pontyfikatu naszego czwartego.

PIUS Papież XI.

³⁵⁾ Do Rzym., VI, 13.

Metryki dla wychodźców.

Kurja podaje do wiadomości polecenie Nuncjatury Apostolskiej, aby Wielebni Księża Proboszczowie metryki dla emigrantów i robotników zagranicznych wystawiali bezzwłocznie i bezpłatnie.

Litterae Circulares.

Nuntiatura Apostolica
Poloniae

Varsaviae, die XIX Decembris MCMXXV.

No. Prot. 12. 359.

III. me ac Rev. me Domine.

Quaedam ecclesiasticae auctoritates in Germania graviter conquestae sunt penes S. Sedem de vita parum Christi legibus conformi, quam poloni illi non pauci, qui novissimis praesertim temporibus Germaniam petierunt laboris manualis quaerendi gratia, ibidem ducunt.

Inter varias causas hujusmodi vitae adducunt difficultatem summam obtinendi a Curiis Dioecesanis Polonis, saltem tempore utili et sub modicis taxis, documenta necessaria ad matrimonium civile (quod in Germania absolute et sub gravibus poenis ecclesiastico praecedere debet) contrahendum, modo legibus germanis statuto.

Haec ex Superiorum mandato cum Excellentia Tua communico pro Tui notitia ac norma.

Interim eo quo par est obsequio, permaneo Excellentiae Tuae Reverendissimae.

addictissimus uti frater
† *Laurentius Lauri.*

O obsadzaniu beneficjów proboszczowskich.

Dnia 5 września 1925 roku Minister W. R. i O. P. w porozumieniu z Min. Spraw. Wewn. wydał rozporządzenie o wykonaniu art. 19 konkordatu w sprawie obsadzania beneficjów proboszczowskich.

Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Za instytucje teologiczne w Polsce w rozumieniu ustępu 2 art. 19 konkordatu (Dz. U. R. P. Nr. 72, poz. 501) uważa się seminarja duchowne, które Kościół katolicki według artykułu 13, poz. 2 konkordatu ma posiadać we wszystkich diecezjach oraz wydziały teologiczne katolickie przy uniwersytetach w Polsce.

Za instytucje papieskie w rozumieniu ustępu 2 art. 19 konkordatu uważa się te zakłady wychowawcze i naukowe dla wykształcenia kapłanów, których statuty zostały nadane przez Stolicę Apostolską.

§ 2. Zapytania ze strony władzy duchownej wystosowane w myśl ustępu 3 art. 19 konkordatu do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia

Publicznego, należy wnosić za pośrednictwem właściwego urzędu wojewódzkiego który odnośne pismo władzy duchownej przedłoży Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z własną opinią.

§ 3. Wrazie istnienia zarzutów, przewidzianych pod punktem 1 i 2 w drugim ustępie art. 19 konkordatu Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zawiadomi właściwą władzę kościelną za pośrednictwem urzędu wojewódzkiego o swoim sprzeciwie, przedstawiając zarzuty, na których go opiera.

§ 4. Bieg trzydziestodniowego terminu wysłania odpowiedzi Ministra (art. 19 konkordatu) rozpoczyna się od dnia następującego po dniu nadania na pocztę pisma władzy kościelnej, zawiadamiającego o zamierzonej nominacji. Jeżeli ostatni dzień terminu przypada na niedzielę lub święto, termin kończy się dopiero w następującym dniu powszednim.

(—) *St. Grabski*
Minister W. R. i O. P.

O kwalifikacjach na prefektów szkół średnich i seminarjów nauczycielskich.

Dnia 10 grudnia 1925 r. Minister W. R. i O. P. wydał rozporządzenie o kwalifikacjach zawodowych na prefektów szkół średnich i seminarjów nauczycielskich (Dz. U. R. P. Nr. 131, poz. 938). Rozporządzenie to znosi wszelkie poprzednie zarządzenia i bardzo ułatwia sytuację prefektom, uznając ukończenie seminarjum duchownego za dostateczną kwalifikację.

„Na zasadzie art. 2 ustawy z dnia 26 września 1922 r., dotyczących kwalifikacyj zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych w brzmieniu ogłoszonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 15 września 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 864) oraz art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Zgodnie z art. XIII konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr. 72, poz. 501) kwalifikację zawodową do nauczania religii rzymsko-katolickiej w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych stanowi dla duchownych rzymsko-katolickich:

- a) świadectwo ukończenia studjów na wydziale teologii katolickiej ze stopniem naukowym lub bez stopnia naukowego w uniwersytetach i zakładach teologicznych w Polsce i zagranicą.
- b) świadectwo ukończenia studjów teologicznych w diecezjalnych seminarjach duchownych (art. XIII konkordatu).

§ 2. Do udzielania nauki religii potrzebuje duchowny rzymsko-katolicki oprócz kwalifikacyj zawodowych jeszcze misji kanonicznej, udzielonej mu od właściwego biskupa.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Z tym dniem traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 24 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 246).

St. Grabski.
Minister W. R. i O. P.

O bezpośrednim występowaniu Kościoła w sądach państwowych w sprawach o majątki kościelne.

Dotychczas w sprawach o majątki kościelne w sądach państwowych Kościół nie mógł bezpośrednio występować we własnym imieniu, ale musiał się wyrażać instytucją rządową, mianowicie t. zw. Prokuratorją Generalną Rzeczypospolitej Polskiej. Instytucja ta miała z urzędu obowiązek zastępowania majątków kościelnych w sądach. Obecnie to przymusowe zastępstwo zostało usunięte rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 10 grudnia 1925 (Dz. U. R. P. Nr. 127, poz. 904).

Na zasadzie § 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 9 grudnia 1924 r. o zmianie ustroju Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. R. R. P. Nr. 107, poz. 967) zarządza się co następuje:

§ 1. Uchyła się ciężący na Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej z mocy przepisów dotychczasowych obowiązek prawnego zastępowania Kościoła katolickiego, innych kościołów i wyznań religijnych oraz instytucyj kościelnych.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1926 roku.

Prezes Rady Ministrów:
(—) *Al. Skrzyński.*

W sprawie sporządzania akt znania o śmierci poborowych.

Wojewoda Białostocki dnia 5 lutego r. b. Nr. AD. 578/14 zwrócił się do Ordynarjatu Arcypiskupiego Wileńskiego z pismem następującego brzmienia.

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE

L. AD. 578/14.

PRZEDMIOT: akty znania
stwierdzające fakt śmierci
poborowych.

Białystok, dnia 5 lutego 1926 r.

Do

Jego Excelencji

Księdza Arcybiskupa

w Wilnie.

W czasie ścigania poborowych uchylających się od poboru, zdarzają się często wypadki, że wywiadem policyjnym zostaje stwierdzoną śmierć niektórych z nich oraz osoby świadków, które były obecne przy zgonie

względnie pogrzebie zmarłego. Ponieważ dane te nie są wystarczające dla zaprzestania dalszych poszukiwań, a to ze względu na możliwość wprowadzenia w błąd przez zainteresowanych władz policyjnych, Starostwa zwracają się w tych wypadkach do księży Proboszczów z prośbą o zbadanie świadków pod przysięgą i o sporządzenie na tej podstawie aktów znania.

Jednakże jak mi donosi Starosta Sokolski niektórzy księża Proboszczowie odmawiają zbadania świadków i sporządzenia aktów, ze względu na to, że czynność ta może nastąpić tylko na skutek rozporządzenia Kurji Biskupiej. Wobec tego, że potrzeba sporządzania tego rodzaju aktów będzie się powtarzała bardzo często, ze względu na brak ksiąg metrycznych w niektórych parafjach, jak również ze względu na to, że sporządzenie tego rodzaju aktów jest jedynym możliwym sposobem bezspornego stwierdzenia faktu śmierci w braku autentycznej metryki; każdorazowe zwracanie się do Kurji Biskupiej z prośbą o wydanie rozporządzenia odnośnemu księdzu Proboszczowi spisania aktu znania w każdej poszczególnej sprawie, powodowałoby znaczną korespondencję i nieuzasadnione przewlekanie tego rodzaju spraw. Zwracam się więc do Waszej Excelencji z uprzejmą prośbą aby raczyła wydać wszystkim księżom Proboszczom ogólne upoważnienie sporządzania aktów znania o śmierci poborowych na skutek prośby odnośnego Starosty.

Ordynarjat, nawiązując do okólnika z dnia 18.XII.1920 Nr. 5891, poleca Wielebnemu Duchowieństwu, aby w powyższych wydatkach niezapisanej metryki zgonu sporządzali akt znania w obecności zaprzysiężonych świadków, którzy, po złożeniu przysięgi, i wskazaniu swych adresów, poddyktowane przez nich zeznanie podpisują. Ten akt znania przechowuje się w kancelarii parafjalnej a zaświadczenie lub odpis dokumentu przesyła się właściwemu Staroście.

Rezolucje drugiego zjazdu przedstawicieli diecezjalnych organizacyj kapłańskich Rzeczypospolitej Polskiej,

odbytego w dniach 27 i 28 sierpnia 1925 roku w Katowicach.

1) Zjazd, uznając konieczność udoskonalania działalności duszpasterskiej w Polsce, uchwała stworzyć stałą instytucję corocznych kongresów duszpasterskich i w tym celu wyłania komitet organizacyjny.

2) Zjazd, uznając potrzebę podniesienia socjalnego wykształcenia księży i pogłębienia pracy społecznej duchowieństwa, zaleca:

- a) zawiązywanie przy dekanalnych kołach organizacji kapłańskich sekcji poświęconych studjowaniu zagadnień społecznych i nadawaniu pracy społecznej duchowieństwa wytycznych, stosownie do potrzeb lokalnych;
- b) opieranie o organizacje kapłańskie pracy społecznej i dobroczynnej, o ile ona wychodzi poza zakres akcji kierowanej przez władzę biskupią;
- c) urządzenie kursów socjalnych dla duchowieństwa i dla kleryków (w porozumieniu z rektorem seminarjum duchownego);

- d) ze względu na doniosłość wychowania elity katolickiej popieranie moralne i materialne „Tygodni Społecznych“, urządzanych co roku w Lublinie.
- 3) W celu skutecznej obrony moralności chrześcijańskiej i przyspieszenia odrodzenia duchowego Polski Zjazd uważa za wskazane, aby oprócz ścisłego przestrzegania wskazań Stolicy Apostolskiej i wielu Biskupów w tych sprawach
 - a) kładziono większy nacisk na gruntowne nauczanie dogmatyczne, w szczególności na specjalne konferencje dla inteligencji męskiej;
 - b) pozyskano świeckich do współpracy w walce z nienormalnością na podstawie statutu Ligi Obrony Moralności Publicznej w Warszawie lub podobnych organizacji.
- 4) Zjazd wzywa organizacje diecezjalne, które jeszcze nie stworzyły biur prasowych dla obrony czci kapłańskiej, by uczyniły to jaknajrychlej.
- 5) Zjazd ponownie stwierdza pilną potrzebę stworzenia w Polsce centralnego katolickiego biura prasowego dla dostarczania krajowej prasie artykułów i komunikatów, poświęconych uświadamianiu religijnemu społeczeństwa, tudzież dla informowania zagranicy o naszym życiu katolickim i prostowania szerzonych o nas błędnych wiadomości.
- 6) Zjazd stwierdza, że organem organizacji kapłańskich jest „Gazeta Kościelna“ we Lwowie, i poleca poszczególnym organizacjom stworzenie w każdej diecezji pomocniczych placówek redakcyjnych.
- 7) Zjazd uważa za wskazane,
 - a) żeby w każdej diecezji dla uzupełnienia ewentualnych emerytur i zapomóg wypłacanych z funduszków bądź to diecezjalnych bądź też państwowych, utworzono po porozumieniu się z Ordynarjatem kasę emerytalną i zapomogową na zasadzie wzajemnej pomocy;
 - b) żeby komitet wykonawczy wszedł w porozumienie z odpowiednim towarzystwem asekuracyjnym, któreby ubezpieczało księży na dogodnych warunkach.
- 8) Zjazd uchwala
 - a) zwrócić się do Najprzew. Episkopatu Polskiego z prośbą o poparcie akcji budowy domów zdrowia dla księży;
 - b) zwrócić się do zarządów diecezjalnych organizacji kapłańskich z gorącym apelem, aby wśród duchowieństwa swojej diecezji spowodowały uchwały obowiązujące duchowieństwo do opodatkowania się po jednym złotym miesięcznie na cel budowy domów zdrowia w miejscach klimatycznych Polski (np. domu zdrowia dla piersiowo chorych w Zakopanem, dalej w Szczawnicy, w Krynicy, w Truskawcu, w Busku nad morzem i t. d.). Zjazd powołuje w tym celu komitet propagandowy;
 - c) prosić obecny Zarząd Towarzystwa wzajemnej pomocy polskich kapłanów katolickich „Księżówka“ w Zakopanem, by do czasu stworzenia ogólnego zarządu uzdrowisk dla księży zajął się przyjmowaniem pieniędzy oraz akcją przygotowawczą na budowę domów zdrowia.
- 9) Zjazd poleca diecezjalnym organizacjom kapłańskim, by się zajęły zorganizowaniem w większych miastach, o ile zachodzi potrzeba, odpowiednich hospicjów dla przejezdnych księży.

Wobec ciągłych narzekań Księży na stałe opóźnianie wypłaty dotacji rządowej poleca się PWKs Dziekanom, by w tydzień po otrzymaniu dotacji przesyłali ją tym Księżom, którzy jej w ciągu tego czasu osobiście nie pobrali. Pokwitowanie z otrzymanej od Kurji dotacji PWKs. Dziekani winni natychmiast przesłać do Kurji. Listy płatnicze winny być kwitowane osobiście przez pobierających dotację. W przeciwnym razie należy dołączyć albo upoważnienie albo pokwitowanie pocztowe. Przesyłka odbywa się kosztem procentów Dziekańskich.

Kurja Włocławska powiadamia Kurję, że Oficjum, Msza św. i Elogjum do Martyrologium Bł. Bogumiła zostały przez Św. Kongregację Rytów Dekretem z d. 17 grudnia 1925 r. zatwierdzone, w krótkim czasie będą wydrukowane i do nabycia w Księgarni Powszechnej we Włocławku.

Wzór zezwolenia na zawarcie małżeństwa szeregowych.

Wojskowe zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego.

Zgodnie z artykułem 21 (69) ustawy o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych zezwalam
(stopień wojskowy, imię i nazwisko)

.....
formacja macierzysta, rok urodzenia, imiona rodziców)

na zawarcie związku małżeńskiego z
(imię i nazwisko narzeczonej)

Niniejsze zezwolenie jest zaświadczeniem, że ze strony władz wojskowych niema przeszkód na zawarcie małżeństwa i jest ważne w ciągu roku od dnia wystawienia.

(Data)

(Podpis)

(Pieczęć)

UWAGA. W myśl § 30 rozporządzenia wykonawczego do ustawy o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych powinien szeregowy zameldować o zawarciu małżeństwa swemu dowódcy w ciągu 14 dni od daty ślubu.

(Kurja Biskupia Wojsk Polskich, przesyłając powyższy wzór zezwoleń na zawarcie małżeństw, zaznacza, że wzór podany przedtem — Kurenda z r. 1925, str. 135 — dotyczył li tylko oficerów).

Nowe wydawnictwa Zjednoczenia Młodzieży Polskiej. Skład główny
Sp. Akc. „Ostoja“, Poznań, Pocztowa 15.

Kazania:

X. Aleksander Rogóż: Dzieweczko wstań! — nauki rekolekcyjne dla
pozaszkolnej młodzieży żeńskiej.

Biblioteka wieczornicowa:

X. Franciszek Moroń: Akademia papieska.

Irena Suszczyńska: Św. Teresa od Dzieciątka Jezus.

Eminus: Wielkanoc.

(Każdy tomik zawiera kompletny materiał na urządzenie uroczystej
wieczornicy: wykład, śpiewy, deklamacje, żywe obrazy i t. d.)

Pieśni:

X. Jan Wiśniewski: Hymn papieski — na dwa głosy równe z tow.
fortepianu. Błogostaw Boże! — Hymn błagalny za Ojca św. na dwa gło-
sy równe z tow. fortepianu.

L. Szluz: Deszcz róż — dwie pieśni ku czci św. Teresy od Dzieciąt-
ka Jezus, na dwa głosy równe z tow. harmonjum lub organu.

Upoważniony przez Ministerstwo R. Roln. Ludwik Frąckiewicz, geo-
metra i Leonard Raksimowicz, pom. geometry, — zamieszkali w Wilnie
(ul. Sołtaniska 5) podejmują się robót pomiarowych gruntów kościelnych
według wymagań instrukcji technicznej M. R. R. łącznie ze sporządzeniem
planów odnośnych po cenie 4—8 zł. za hektar w zależności od wielkości
objektów i dogodności dojazdów do nich.

Dnia 22 lutego r. b. zmarł ks. Jan Ukryn w Udziale. R. in P.

Z KURJI METROPOLITALNEJ WILEŃSKIEJ.

Wilno, dn. 27 lutego 1926 r., № 1000.

X. LUCJAN CHALECKI,
Kanclerz Kurji.
